

Слободянюк Н.О., к. е. н., доцент,
доцент кафедри фінансів та банківської справи
*Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського (м. Кривий Ріг)*

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ СКЛАДНИК ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Слободянюк Н.О. Інвестиційний складник фінансової безпеки держави. У статті наведено категоріальне дослідження сутності фінансової безпеки держави, варіативність дефініції ґрунтується на внутрішньому складнику фінансової безпеки в забезпеченні відповідних умов формування й використання інвестиційно-фінансових ресурсів країни. Визначено роль інвестиційної безпеки в підвищенні стійкості фінансової системи до внутрішньо-зовнішніх загроз. Досліджено індикатори та порогові значення інвестиційної безпеки України за 2013–2015 рр. та виявлено їх невідповідність установленим пороговим значенням. Надано оцінку інвестиційної відкритості країн світу за 2010–2015 рр. та обґрунтовано позицію України у цьому рейтингу. Запропоновано авторські рекомендації щодо поліпшення інвестиційного клімату та активізації інвестиційних процесів відповідно до євроінтеграційного вектору розвитку держави. Пріоритетними напрямками обґрунтовано соціально значущі об'єкти інвестицій на основі механізму державно-приватного партнерства.

Ключові слова: фінансова безпека, інвестиційна безпека, інвестиції, держава, інвестиційна відкритість, інвестиційний клімат.

Слободянюк Н.А. Инвестиционная составляющая финансовой безопасности государства. В статье приведено категориальное исследование сущности финансовой безопасности государства. Вариативность дефиниции основывается на внутренней составляющей финансовой безопасности в обеспечении соответствующих условий формирования и использования инвестиционно-финансовых ресурсов страны. Определена роль инвестиционной безопасности в повышении устойчивости финансовой системы к внутренне-внешним угрозам. Исследованы индикаторы и пороговые значения инвестиционной безопасности Украины за 2013–2015 гг. и выявлено их несоответствие установленным пороговым значением. Дана оценка инвестиционной открытости стран мира за 2010–2015 гг. и обоснована позиция Украины в этом рейтинге. Предложены авторские рекомендации по улучшению инвестиционного климата и активизации инвестиционных процессов согласно евроинтеграционному вектору развития государства. Приоритетными направлениями обоснованы социально значимые объекты инвестиций на основе механизма государственно-частного партнерства.

Ключевые слова: финансовая безопасность, инвестиционная безопасность, инвестиции, государство, инвестиционная открытость, инвестиционный климат.

Slobodyanyuk N.A. Investment component of the state financial safety. The article deals with the categorical study of the nature of state financial safety. Variability of definitions is based on the internal component of financial safety in ensuring appropriate conditions of forming and using of investment and financial resources of the country. The definition of the role of the investment security in improving the stability of the financial system to internal and external threats was determined. Indicators and thresholds of investment security of Ukraine for 2013-2015 and their discrepancy to the established threshold were identified. The article has evaluated investment openness of countries during 2010-2015 and justified the position of Ukraine in this ranking. The author's recommendations of improving the investment climate and activization of investment processes in accordance with the European integration vector of development of the state were formulated. As the priority areas were selected socially significant facilities investments based on the partnership state-private mechanism.

Keywords: financial safety, investment security, investment, government, investment openness, investment climate.

Постановка проблеми. В умовах трансформаційних зрушень і посилення внутрішніх та зовнішніх загроз актуальним для України постає питання забезпечення фінансової безпеки як індикатора національної безпеки держави. Фінансова безпека держави залежить від сприятливого інвестиційного клімату, забезпеченості економіки інвестиційними

ресурсами, підвищення кількісно-якісних показників господарської діяльності тощо. Саме в умовах загострення соціально-економічних суперечностей, нестабільної політичної ситуації необхідними є активізація інвестиційного процесу для забезпечення розширеного відтворення, створення сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності,

підтримання стимулів утворення та нагромадження фінансових ресурсів у країні, вирішення проблем безробіття тощо.

Фінансова безпека держави характеризує динамічний розвиток фінансової системи і досягається шляхом проведення виваженої фінансової політики відповідно до прийнятих концепцій, стратегій і програм в інвестиційній сфері. Дослідження поняття фінансової безпеки держави потребує, перш за все, комплексного вивчення пріоритетних національних інтересів, а отже, й основних загроз, які виникають на цій основі [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням фінансово-економічної безпеки на рівні держави присвячено значну кількість праць вітчизняних науковців: О. Ареф'євої, О. Барановського, М. Білик, І. Бланка, М. Єрмошенка та ін. Окремі методології впливу інвестиційної безпеки на показники фінансової системи, позиціонування інвестиційної безпеки в національній безпеці держави досліджувалися в роботах В. Кириленко, М. Недашківського, К. Подгорної, С. Ткаленко тощо. Незважаючи на наявність наукового доробку у сфері дослідження інвестиційної безпеки, подальше вивчення даного питання залишається актуальним, беручи до уваги ті нові загрози, які несуть у собі процеси глобалізації та транснаціоналізації.

Постановка завдання. Метою статті є категоріальне дослідження сутності фінансової безпеки держави та визначення ролі інвестиційної безпеки в підвищенні стійкості фінансової системи до внутрішньо-зовнішніх загроз.

Виклад основних результатів. Науковцями досить широко трактується поняття фінансової

безпеки (табл. 1). Вона являє собою надзвичайно складну та багаторівневу систему.

Фінансова безпека – це стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни [2].

Таким чином, аналіз дефініції «фінансова безпека» свідчить про багатофакторність даної категорії та наявність єдності у поглядах науковців щодо внутрішнього складника фінансової безпеки в забезпеченні відповідних умов формування та використання інвестиційно-фінансових ресурсів країни.

Для розроблення засад фінансової безпеки необхідна не лише її категоріальна змістова, а й оптимальна структура. Так, відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України № 1277 від 29 жовтня 2013 р., до складу фінансової безпеки входить: банківська безпека, безпека небанківського фінансового сектору, боргова безпека, бюджетна безпека, валютна безпека, грошово-кредитна безпека.

За внутрішньою будовою фінансова безпека являє собою сукупність відносно відособлених взаємопов'язаних складників, дія яких спрямована на виявлення, попередження, нейтралізацію, уникнення та ліквідацію загроз у сфері грошово-кредитних, бюджетних відносин, у сфері небанківського фінансового сектору економіки (рис. 1).

Важливість і необхідність визначення та забезпечення належного рівня інвестиційної безпеки країни полягають у можливості запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам національним інтересам, які

Таблиця 1

Аналіз дефініції «фінансова безпека держави»

Автор	Зміст категорії
М. Єрмошенко [3]	Фінансова безпека – це такий стан фінансово-кредитної сфери, який характеризується збалансованістю та якістю системної сукупності фінансових інтересів, достатністю обсягів фінансових ресурсів для всіх суб'єктів господарювання населення у цілому, що забезпечує ефективне функціонування національної економічної системи і соціальний розвиток
О. Барановський [4]	Фінансова безпека розглядається як ступень захищеності фінансових інтересів; рівень забезпеченості суб'єктів усіх рівнів управління фінансовими ресурсами; стан складників фінансового ринку; якості фінансових інструментів і послуг; стан фінансових потоків в економіці, що дає змогу вважати її одним із найважливіших системоутворюючих елементів економічної безпеки держави
О. Василик [5]	Фінансова безпека – це надійна захищеність фінансової системи від внутрішніх та зовнішніх загроз
О. Власюк [6]	Фінансова безпека стає основним економічним гарантом стабільності, забезпечуючи виробничий базис інфраструктурними інститутами розподілу фінансових та інвестиційних ресурсів
В. Геєць [7]	Фінансова безпека – це стабільний розвиток фінансової системи країни та її стійкість до потенційно негативного впливу зовнішніх і внутрішніх шоків
О. Головченко [8]	Фінансова безпека держави – це її здатність здійснювати самостійну фінансово-економічну політику відповідно до своїх національних інтересів

виникають в інвестиційній сфері. Як відомо, Україна є достатньо відкритою економікою. Це підтверджують і показники її платіжного балансу. Як наслідок, підвищуються ризики негативного впливу зовнішніх факторів на безпеку країни. Під час формування інвестиційної політики постає важливе завдання ідентифікації можливих загроз, виявлення причин їхньої появи та визначення можливостей і способів протидії їм.

Головним критерієм інвестиційної безпеки є конкурентоспроможність економіки як процесу реалізації економічної безпеки в динаміці. Виділення певних критеріїв пов'язане з існуванням порогових граничних значень допущення певного ймовірного порушення безпеки. Тобто визначення інвестиційної безпеки має бути пов'язане з мірою, що виражає органічну єдність якісної та кількісної визначеності явища інвестиційної безпеки.

До показників інвестиційного процесу в державі належать такі: норма (рівень) інвестицій (обсяг інвестицій, % до ВВП); загальний обсяг інвестицій у

вартісному вираженні; рівень приватних інвестицій; рівень заощаджень населення та ін. За цими показниками набуто певного досвіду, є їх рекомендовані обсяги, які мають національні особливості в кожній державі [9] (рис. 1).

Рівень інвестицій в Україні щодо ВВП поки не відповідає світовим стандартам, тоді як для стабільної економіки загальний обсяг інвестицій повинен досягати рівня 15–26% ВВП. Що стосується рівня приватних інвестицій, то їх рівень в Україні поки не перевищує 50%. За світовим досвідом рівень приватних інвестицій повинен бути не менше 60%.

Проблема оцінки інвестиційної безпеки на загальнодержавному рівні знайшла своє практичне втілення порівняно недавно у вигляді Методики розрахунку рівня економічної безпеки України, затвердженої Наказом Міністерства економіки України від 02.03.2007 № 60. Відповідно до цієї Методики, інвестиційна безпека розглядається як складник економічної безпеки і як такий рівень національних



⇓ – індикатори процесу, кількісно-якісні характеристики об'єкту

Рис. 1. Складники фінансової безпеки (побудовано автором)

та іноземних інвестицій (за умови оптимального їх співвідношення), який здатен забезпечити довгострокову позитивну економічну динаміку за належного рівня фінансування науково-технічної сфери, створення інноваційної інфраструктури та адекватних інноваційних механізмів. Для визначення стану інвестиційної безпеки запропоновано брати за основу п'ять індикаторів та допустимі порогові значення для них (табл. 2)

Проведені розрахунки показали, що жоден з індикаторів стану інвестиційної безпеки в Україні не відповідає пороговим значенням. Знос основних виробничих засобів суттєво перевищує темпи їх відтворення, а відсоток ВВП на накопичення значно менший від рівня забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіону. Приріст прямих іноземних інвестицій на початок 2016 р. мав від'ємне значення, що пояснюється значними скороченнями притоку іноземних інвестицій через економічну кризу, воєнні події, політичну нестабільність в Україні. До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає 83,0% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр, Нідерланди, Німеччина, Російська Федерація, Австрія, Велика Британія, Віргінські Острови (Брит.), Франція, Швейцарія та Італія. До десяти регіонів – Дніпропетровської, Донецької, Харківської, Київської, Луганської, Львівської,

Одеської, Запорізької, Полтавської, Івано-Франківської областей та до м. Київ – надійшло найбільше інвестицій – 93,9% усіх залучених прямих іноземних інвестицій. Таке спрямування прямих іноземних інвестицій та капітальних інвестицій у регіональному розрізі не сприяє рівномірному соціально-економічному розвитку регіонів та посилює подальше збільшення розриву у їх розвитку.

Результати аналізу інвестицій до валового внутрішнього продукту різних країн у розрізі 2010–2015 рр. наведено в табл. 3

Слід зазначити, що інвестиційна відкритість характеризує частку участі іноземного капіталу до ВВП. Отже, від значення показника інвестиційної відкритості залежать конкурентоспроможність національної економіки, економічна безпека, відкритість економіки. Співвідношення інвестицій до ВВП мало найбільше значення по Україні в 2012 р. – 19,45%, а найнижче спостерігається в 2015 р. – 13,8%. Якщо розглядати інвестиції до ВВП у розрізі різних країн світу, то слід зазначити, що на поточний рік даний показник був найбільшим у Чехії (26,31%), на другому місці – Латвія (22,58%), на третьому – Франція (21,51%), а найнижчим цей показник спостерігається в Україні (13,8%).

Показовим щодо стану інноваційно-інвестиційної діяльності країни є також її місце у Глобальному

Таблиця 2

Індикатори та порогові значення інвестиційної безпеки України [10]

№	Індикатор, одиниця виміру, %	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Порогове значення
1.	Ступінь зносу основних засобів	77,3	83,5	60,1	Не більше 35
2.	Відношення обсягу інвестицій до вартості основних засобів	10,5	9,0	8,2	Не менше 6
3.	Відношення обсягу інвестицій в основний капітал до ВВП	16,2	12,4	11,8	Не менше 25
4.	Відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП	1,8	0,3	1,2	5-10
5.	Приріст прямих іноземних інвестицій за рік, млн. дол. США	3507,7	1998,7	-12987,6	-

Таблиця 3

Оцінка інвестиційної відкритості країн світу за 2010–2015 рр., фрагмент [10; 11]

Країна	2010 р., %	2011 р., %	2012 р., %	2013 р., %	2014 р., %	2015 р., %
Німеччина	19,44	20,27	20,11	19,71	20,01	19,91
Франція	22,07	22,41	22,48	22,06	21,77	21,51
Італія	19,94	19,65	18,36	17,24	16,62	16,64
Люксембург	17,59	19,53	20,56	19,45	19,46	18,98
Латвія	19,39	22,21	25,41	23,23	22,61	22,58
Великобританія	15,62	15,67	15,93	16,11	16,60	16,94
Польща	20,29	20,69	19,79	18,82	19,63	20,07
Іспанія	23,03	21,48	19,80	18,76	19,13	19,72
Данія	18,26	18,30	18,95	18,90	19,08	19,03
Чехія	26,96	26,45	25,91	25,06	25,13	26,31
Україна	16,73	18,56	19,45	17,05	13,83	13,80

рейтингу конкурентоспроможності, який щорічно складає Світовий економічний форум для порівняння розвитку країн у глобальному масштабі. Відповідно до цього звіту, у 2015–2016 рр. Україна посіла 79-е місце серед 140 країн світу, опустившись на три сходинки нижче порівняно з попереднім роком. Найнижчу оцінку отримав показник надійності банків, які визнані найменш надійними у світі. Проблемними сферами залишаються прямі іноземні інвестиції та технологічні трансферти (117-е місце), проникнення технологій на рівні компаній (100-е), наявність венчурного капіталу (102-е) та доступність останніх технологій (96-е місце) [12]. Найгіршу динаміку мають показники інфляції (падіння на 59 місць), що пов'язане з девальвацією гривні, високим рівнем доларизації економіки, підвищенням тарифів, а також показники державного боргу (мінус 44 позиції). При цьому позитивно оцінюються інноваційний потенціал (52-е місце), система вищої освіти та тренінгів (34-е місце), що є конкурентними перевагами України. Країна посіла 29-е місце в рейтингу за наявністю наукових та інженерних кадрів, 43-є – за якістю науково-дослідних закладів та 50-є – за кількістю патентів на винаходи [13]. Очевидно, що інновації є потенціалом для зростання економіки, але для цього необхідні спільні зусилля держави і бізнесу. Згідно з іншим рейтингом, що формується компанією BDO International Business Compass спільно з Гамбурзьким інститутом світової економіки і характеризує економічну і фінансову привабливість різних країн світу на підставі економічних, політичних і соціокультурних умов, інвестиційна привабливість України у 2015 р. покращилася: наша країна за рік перемістилася з 109-го на 89-е місце і входить до переліку країн, що показали найкраще зростання за рік, нарівні з Білоруссю та Латвією [14].

Під час розроблення інвестиційної політики необхідно враховувати останні тенденції та потреби світової економіки. Концептуальні засади інвестиційної політики нового покоління було вперше ґрунтовно розглянуто та сформульовано на Конференції ООН із торгівлі та розвитку (UNCTAD) у 2012 р. Метою такої політики на національному рівні є прискорення економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності національного виробництва шляхом досягнення синергетичного

ефекту від проведення інвестиційної політики та реалізації стратегій розвитку окремих галузей економіки. На міжнародному рівні метою є встановлення балансу в питаннях розподілу прав та обов'язків іноземних інвесторів та приймаючої країни, вдосконалення інвестиційних угод, що гарантували б економічну безпеку країни, до якої спрямовується іноземний капітал, та забезпечували право власності інвесторів.

Інвестиційна політика нового покоління ґрунтується на кількох принципах: спрямування інвестиційних потоків до ключових галузей національної економіки для підвищення її конкурентоспроможності; відповідальність суб'єктів за наслідки інвестиційної діяльності; посилений інституціональний вплив на реалізацію інвестиційної політики. На міжнародному рівні вперше обговорюються питання інвестиційного протекціонізму. При цьому в міжнародній практиці відсутнє однозначне тлумачення терміну «інвестиційний протекціонізм». Однак здебільшого це поняття передбачає нейтралізацію таких загроз із боку іноземних інвесторів, як монополізація національних ринків; монополізація ринку фінансових послуг; залежність національних виробників від іноземних кредиторів; відтік кваліфікованого персоналу до материнських компаній; перетворення національної промисловості на сировинну базу розвинених країн; контроль із боку іноземних компаній над стратегічно важливими національними галузями, що забезпечують економічну та продовольчу безпеку країни [15].

Висновки. Із погляду забезпечення фінансової безпеки держави формування системи інвестиційної безпеки в Україні обов'язково слід здійснювати з урахуванням необхідності дотримання виваженої антиінфляційної політики, досягнення скорочення бюджетного дефіциту, активізації інвестиційних процесів, стабілізації валютного курсу та уніфікації законодавчої бази. В умовах проведення демократичних реформ в Україні в контексті децентралізації влади і фінансових ресурсів пріоритетною має стати співпраця місцевих органів влади і приватного бізнесу в інвестиційній сфері. Перспективними інвестиційними проектами мають бути соціально значущі об'єкти інфраструктури: медицина, освіта, ЖКГ, транспорт, зв'язок тощо.

Список літератури:

1. Москаль І.І. Ризики і загрози фінансовій безпеці держави в інвестиційній сфері / І.І. Москаль [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ecj.oa.edu.ua/articles/2013/n23/15.pdf>.
2. Рудик Н.В. Фінансова безпека в системі управління державними фінансами / Н.В. Рудик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ej.kherson.ua/journal/economic_05/242.pdf.
3. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М.М. Єрмошенко. – К. : КНТЕУ, 2001. – 309 с.
4. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) / О.І. Барановський ; Київ. нац. торг.-екоп. ун-т. – К. : КНТЕУ, 2004. – 760 с.
5. Василик О. Фінансова безпека. Економічна енциклопедія : у 3-х т. Т. 3 / О. Василик, С. Мочерний. – К. : Академія, 2002 – 952 с.

6. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О.С. Власюк ; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48 с
7. Геєць В. Концепція економічної безпеки України / В. Геєць ; Ін-т екон. прогнозування ; кер. проекту В. Геєць. – К. : Логос, 1999. – 56 с.
8. Головченко О.М. Фінансова безпека держави: сутність проблеми та механізми забезпечення / О.М. Головченко // Актуальні питання фінансової безпеки держави : зб. наук. пр. Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. «Актуальні питання безпеки фінансової системи держави» (Харків, 21 лютого 2014 р.) ; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : Ніконова, 2014. – С. 98–101.
9. Недашківський М.М. Інвестиційна безпека України в сучасних умовах / М.М. Недашківський, К.Ю. Подгорна // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. – № 1. – С. 275–280.
10. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
11. Статистична служба Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat>.
12. World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2015–2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016>.
13. Архірейська Н.В. Методологічні засади фінансової безпеки держави / Н.В. Архірейська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/193.pdf>.
14. Новікова К.І. Інноваційно-інвестиційна безпека: Сучасні виклики та загрози / К.І. Новікова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ej.kherson.ua/journal/economic_16/2/7.pdf.
15. Затонацька Т. Інвестиційна безпека України в період євроінтеграційних процесів / Т. Затонацька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://n-auditor.com/uk/component/na_archive/1076?view=material.

УДК 332.01

Титаренко Ю.С., викладач кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування
Черкаський державний технологічний університет

РОЗВИТОК АГРАРНО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Титаренко Ю.С. Розвиток аграрно-промислового комплексу через призму інтеграційних процесів. У статті висвітлено необхідність економічної інтеграції як складової частини ефективного розвитку економіки. Визначено сутність понять «інтеграція» та «економічна інтеграція», а також запропоновано авторське трактування. Розкрито сутність та мету агропромислової інтеграції, а також організаційно-економічні форми інтеграції агропромислового комплексу. Виділено види економічної інтеграції та їх характеристики. Визначено місце агропромислової інтеграції в середовищі інституту агропромислового комплексу. Зазначено вагомість агропромислового комплексу у розвитку держави.

Ключові слова: інтеграція, економічна інтеграція, агропромисловий комплекс, національна економіка, економічний простір, розвиток економіки.

Титаренко Ю.С. Развитие аграрно-промышленного комплекса через призму интеграционных процессов. В статье раскрыта необходимость экономической интеграции как составляющей эффективного развития экономики. Определена сущность понятий «интеграция» и «экономическая интеграция», а также предложена авторская формулировка. Раскрыты сущность и цели агропромышленной интеграции, а также организационно-экономические формы интеграции агропромышленного комплекса. Выделены виды экономической интеграции и их характеристики. Определено место агропромышленной интеграции в среде института агропромышленного комплекса. Указана значимость агропромышленного комплекса в развитии государства.

Ключевые слова: интеграция, экономическая интеграция, агропромышленный комплекс, национальная экономика, экономическое пространство, развитие экономики.

Tytarenko Ju.S. Development of the agro-industrial complex in the light of the integration proces. The article highlights the need for economic integration as part of an effective economic development. The essence of concepts «integration» and «economic integration» and offered their own interpretation of these concepts. The essence and purpose of the agro-industrial integration and organizational and economic forms of integrating agriculture. Highlighted types of economic integration and their characteristics. The place agro-industrial integration environment institute of agriculture. Indicated importance of agriculture in development.

Keywords: integration, economic integration, agro-industrial complex, national economy, economic space, development economy.